

توانمندسازی و ایجاد اولویت های اقتصادی کسب و کارهای متوسط کشاورزی در مددجویان مورد حمایت کمیته امداد امام خمینی (ره)

علی شجاعی فرد^{۱*}

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۳/۲۰

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۳/۲۸

چکیده

توانمندسازی اقتصادی کسب و کارهای متوسط کشاورزی یکی از زمینه های بالقوه برای افزایش اشتغال بویژه اقشار آسیب پذیر جامعه است. سرعت گرفتن توسعه کشاورزی تنها راه کاهش نابرابری سطوح درآمدی در مناطق شهری و روستایی است. نابرابری درآمد شهری و روستایی تا حدودی به درآمد خانوار باز می گردد، اما از سوی دیگر زائیده نابرابری در ارائه خدمات اجتماعی نیز هست. سرمایه گذاری در بخش کشاورزی افزون بر این که موجب رشد تولید و اشتغال در این بخش می شود، با توجه به پیوندهای پسین و پیشین این بخش با سایر بخش ها و فعالیت های اقتصادی، به رشد تولید و اشتغال در بخش های دیگر نیز کمک می کند. با توجه به اهمیت موضوع، کمیته امداد در اجرای طرح های اشتغال زایی بویژه در زمینه طرح های کشاورزی و دامداری گام هایی موثر برداشته است. این پژوهش با هدف شناسایی ابعاد و مولفه های اصلی توانمندسازی اقتصادی مددجویان مورد حمایت کمیته امداد امام خمینی (ره) انجام شده است. روش پژوهش به صورت پیمایشی بوده و داده ها از راه مراجعه به اسناد و مدارک موجود و پرسش نامه انجام شده است. حجم نمونه آماری بر اساس مدل کوکران ۳۸۴ طرح می باشد. پرسش های پژوهش نیز با روش معادلات ساختاری مورد تجزیه و تحلیل استنباطی قرار گرفته است. با بررسی مدل های موجود توانمندسازی و ایجاد اولویت های اقتصادی در حوزه کشاورزی و روش های معمول در فرآیند توانمندسازی و اشتغال، مدل مفهومی پژوهش ارائه شده است. ابعاد اصلی مدل عبارتند از آماده سازی و تمهیدات لازم برای اجرای طرح ها، ایجاد و توسعه فرصت های شغلی، پایدارسازی مشاغل، خودکفایی و خروج از حمایت می باشد که کلیه ضرایب مسیرها معنادار بوده و واریانس تبیین شده قابل قبول و همسانی سازه ها بالای ۰/۵ بوده است. بنابراین، متغیرهای مدل دارای قابلیت پیش بینی بیش از ۳۰ درصد می باشند.

^۱ - استادیار گروه مدیریت کارآفرینی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

*- نویسنده مسئول مقاله: ashojaeifard@yahoo.com

طبقه‌بندی JEL: H11, Q23, Q20

واژه‌های کلیدی: اشتغال، کسب و کار متوسط، توانمندسازی اقتصادی، توسعه اقتصادی کشاورزی، مددجویان کمیته امداد امام خمینی (ره).

پیش‌گفتار

امروزه در کشورهای گوناگون توجه خاصی به اشتغال می‌شود و توانمندسازی اقتصادی در کسب و کارهای فعلی و ایجاد بستر مناسب برای توسعه از ابزار پیشرفت اقتصادی بشمار می‌آید. بیش‌تر افراد جویای کار که مورد حمایت قرار نمی‌گیرند، با تشویق و حمایت سرمایه‌گذاران مخاطره‌پذیر از دور اقتصادی خارج شده و تصمیم به انفعال یا خروج از بازار اقتصادی می‌گیرند. برای جلوگیری از بروز چنین مشکلاتی و حفظ منابع انسانی خلاق، شیوه‌هایی برای اشتغال که می‌تواند مزیت رقابتی بسیار ارزشمندی داشته باشد مورد نظر است که از جمله آن‌ها کمک به ایجاد اشتغال افراد مستعد است. موضوع ارائه روش‌هایی برای اشتغال (بویژه در قشرهای کم‌بضاعت اقتصادی) در جوامع بشری بدان حد مهم و جدی است که به عنوان یک شاخص در سنجش توسعه‌یافتگی مد نظر قرار می‌گیرد و در اغلب موارد نداشتن شغل به منزله نزول از خط فقر تلقی می‌شود. بنابراین، نقش تحلیل شغلی و مسیر یابی شغلی در این‌جا بسیار دارای اهمیت است. این موضوع برای اقشار آسیب‌پذیر و کم‌درآمد مشکلات بیش‌تر داشته و بالطبع راهکارهای خاص تری را می‌طلبد (Bidabad, 2004).

سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی افزون بر این‌که موجب رشد تولید و اشتغال در این بخش می‌شود، با توجه به پیوندهای پسین و پیشین این بخش با سایر بخش‌ها و فعالیت‌های اقتصادی، به رشد تولید و اشتغال در بخش‌های دیگر نیز کمک می‌کند. با توجه به اینکه در ایران بیش‌تر فعالیت‌های کشاورزی در مناطق روستایی انجام می‌شود، سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی باعث ایجاد فرصت‌های شغلی بیش‌تر در مناطق روستایی و جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها می‌شود (Soltani, 2004). از مهم‌ترین عوامل موفقیت در توسعه روستایی با توجه انجام‌گرفته می‌توان به تناسب صنایع مستقر در روستا با شرایط جغرافیایی، معدنی، کشاورزی و دامداری در آن روستا اشاره کرد، هم‌چنین، باید به پارامترهای توزیع درآمد و امکانات موجود در روستا اشاره کرد (Naghibi, 2006). فعالیت‌های کمیته امداد در زمینه توانمندسازی مددجویان حول چند محور عمده است:

۱) ایجاد زمینه لازم به منظور کسب درآمد برای خانوارهای مددجو و مستعد اشتغال.

۲) برنامه ایجاد فرصت‌های شغلی برای افراد مستعد اشتغال.

۳) آموزش فنی و حرفه ای برای مددجویان مستعد اشتغال.

۴) کارپایی برای مددجویان آماده به کار (Planning and Information Technology, 2013).

با توجه به این فعالیت‌ها به نظر می‌رسد توجه کمیته امداد به اشتغال‌زایی و کارآفرینی روستایی تا حد زیادی می‌تواند در رفع مشکلات موجود، به دولت یاری برساند و مسیر توسعه را هموار کند، بر این اساس ضرورت درک مبحث فقر و بیکاری در مناطق روستایی و نقش کارآفرینی، جهت برنامه ریزی در اقتصاد روستایی روشن می‌شود و ضرورت و اهمیت مطالعه در این راستا به سادگی قابل تشخیص می‌باشد، چرا که این مهم می‌تواند گره‌گشای بسیاری از معضلات جوامع شهری و روستایی باشد.

در این پژوهش تلاش خواهد شد شرایط و روش‌های گوناگون خانوارهای تحت پوشش امداد و بالقوه مستعد برای اشتغال در قالب یک مدل توانمندسازی اقتصادی در محیط کسب و کار کشور معرفی شود. از سوی دیگر، کمیته امداد امام خمینی (ره) یک نهاد مقدس بوده که به وسیله بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران بنا نهاده شد. الگویی اشتغال در نظام ولایی است که رفع استضعاف، فقر و کاهش فاصله بین اغنیا و فقرا را پیگیری می‌کند. احیای عزت و کرامت انسانی، مدد به زندگی شرافت‌مندانه، یاری به دولت در برنامه‌های اجتماعی کمک به ایجاد اشتغال، تقویت مشارکت‌های اجتماعی، تعاون، همدلی و ترویج سنت‌های حسنه اسلامی از دیگر اهداف عالی این نهاد می‌باشد که در این پژوهش توجه شده است.

پیشینه و مبانی نظری پژوهش

در مورد مفهوم توانمندسازی، تعاریف متفاوتی ارائه شده است که این امر را میتوان ناشی از دو عامل مهم دانست: نخست، چندبعدی بودن این مفهوم و دوم، کاربرد آن در حوزه‌های گوناگونی چون مدیریت، روان‌شناسی، جغرافیا، کشاورزی و جامعه‌شناسی (Mirzai et al., 2010). در یک رویکرد کلی نگر، توانمندسازی عبارت است از: قدرت بخشیدن به افراد، بدین معنی که به آنان کمک شود تا حس اعتماد به نفس را در خود تقویت و بر ناتوانی‌ها یا درماندگی‌های خود غلبه کنند (Go and Mirdamadilzari, 2013).

بر این اساس، توانمندسازی چیزی نیست که اعطا شود بلکه فرآیندی است که از شرایط موجود، به وسیله افراد آگاه در یک جامعه معین نشأت می‌گیرد (Anabostani et al., 2013). این فرایند افراد را قادر می‌سازد که خود مختاری، کنترل و اعتماد به نفس کسب کنند و با احساس قدرت فردی و جمعی، برای چیره شدن بر محدودیت‌های موجود اقدام کنند (Khani et al., 2012). در این راستا، توانمندسازی اقتصادی فرآیندی است از پایین به بالا که طی آن، فقرا با افزایش

قابلیت‌های اقتصادی می‌توانند به نیازهای خود پاسخ داده و به حقوق و قدرت برابر دست یابند (Drolet, 2010). بنابراین، توانمندسازی اقتصادی افراد، جوامع و حتی ملت‌ها به معنی ایجاد قابلیت‌های لازم برای کسب مسئولیت جمعی در فعالیت‌های اقتصادی به منظور دستیابی به یک زندگی بهتر و مدیر توسعه خود شدن است (Za, 2010). با این تفاسیر توانمندسازی اقتصادی محصول توازن قدرت در روابط فضایی است. توانمندسازی، با ایجاد تغییر در دانستنی‌ها، نگرش‌ها و عواطف و چگونگی انجام فعالیت‌ها، مهارت‌ها، تغییرات و ارزش‌ها، به توسعه منجر خواهد شد. فرض بر این است که فقر روستاییان فقط ناشی از کمبود درآمد نیست بلکه عدم قدرت، اعتماد، خودباوری و پذیرش اجتماعی روستاییان از عوامل تشدیدکننده فقر در مناطق روستایی بشمار می‌آید (Esrivas, 2007).

در این صورت با رویکرد توانمندسازی اجتماعی مواجه خواهیم بود که از نظر اجتماعی، توانمندسازی تغییر در توزیع قدرت تعریف شده است و منجر به دسترسی بیشتر به خدمات و محصولات یا افزایش فرصت مشارکت در فرآیند سیاسی می‌شود (Gholipour and Rahimiyan, 2009). توانمندسازی گاهی به عنوان اکتساب مهارت‌هایی که افراد را قادر می‌سازد تا در موقعیت‌های گوناگون کنترلی بیش‌تر داشته باشند، تعریف می‌شود. از این منظر، توانمندسازی ظرفیت مشارکت و احساس خود اثربخشی در افراد ایجاد می‌نماید (Kim, 2004). توانمندسازی به معنی تشویق افراد برای مشارکت بیش‌تر در تصمیم‌گیری‌هایی است که بر فعالیت آن‌ها مؤثر است، یعنی اینکه فضایی برای افراد فراهم شود تا بتوانند ایده‌های خوبی را بیافرینند و آن‌ها را به عمل تبدیل کنند. نظریه‌های متعددی در مورد توانمندسازی و فقرزدایی مورد بحث اندیشمندان بوده است. محور اصلی این نظریه‌ها تغییر ساختار و شرایطی است که نابرابری‌ها را تحمیل می‌کند. با در نظر گرفتن این‌که نابرابری‌ها در هر نقطه‌ای از دنیا با توجه به شرایط فرهنگی، تاریخی و اجتماعی متفاوت است، این نظریه‌ها بر دو پیش‌فرض استوار است: (۱) ارتقای توان افراد برای اتکاء به خود موجب افزایش قدرت آن‌ها خواهد شد، (۲) قدرت نشانه برتری فرد نیست، بلکه کنترل منابع مادی و غیرمادی می‌تواند به توزیع عادلانه‌تر و برابری کمک کند. از نظر طرفداران این نظریه‌ها، برآورده ساختن نیازهای اساسی از حقوق اولیه تمام افراد است و هر فردی باید امکان آن را داشته باشد که از توانایی‌ها و خلاقیت‌های خود استفاده کند. بنابراین، اقشار ضعیف جامعه باید بیاموزند که با خود یاری و اعتمادبه نفس در پذیرش و توزیع مسئولیت‌ها چه در خانواده و چه در جامعه شرکت کنند (Ziyari, 2014).

شغل یا پیشه فعالیتی منظم است که در ازای دریافت پول انجام می‌شود و اشتغال به معنای داشتن شغل یا پیشه است و همچنین، اشتغال عبارت است از هر نوع کار با اجر مادی (دریافت

حقوق و دستمزد) چه برای یک کارفرما باشد یا این که شخص برای خودش کار کند. به طور کلی به هر نوع مشارکت افراد در فعالیت اقتصادی اشتغال گفته می‌شود. امروزه مسئله اشتغال برای جوانان، خانواده‌ها و در نهایت، برای دولت‌ها به یکی از دغدغه‌های اصلی تبدیل شده است که به سادگی چگونگی زندگی آن‌ها را تحت تاثیر قرار داده است (Majdfar, 2015). در اشتغال‌زایی چهار روش مرسوم وجود دارد که می‌تواند به درک بهتر موضوع کارآفرینی کمک کند:

روش نخست؛ سرمایه‌گذاری دولتی: دولت باید در زیر ساخت‌ها و پروژه‌های نظامی و عمرانی سرمایه‌گذاری انجام دهد و آن‌ها را توسعه دهد. هر چند که بهتر است این بخش نیز به بخش خصوصی واگذار شود. در آمریکا که دارای موفق‌ترین اقتصاد دنیاست، با وجود همه مشکلاتی که وجود دارد، حتی شرکت واترگیت که در عراق می‌جنگد، به بخش خصوصی واگذار شده است. بدین معنی که در آن کشور این بخش خصوصی کشور آمریکا است که می‌جنگد نه دولت. روش دوم؛ سیاست‌های مالی: دولت می‌تواند سیاست‌های انبساطی پولی و مالی که منجر به رونق می‌شود را انجام دهد و اشتغال‌زایی را افزایش دهد (Behkish, 1994).

یکی از سیاست‌هایی که همیشه در سیاست‌های مالی وجود دارد، مشوق‌های مالی است. یعنی اگر بخواهیم اشتغال را افزایش دهیم نخستین کار این است که باید در مالیات بخشنده باشیم. وقتی مالیات گرفته می‌شود، یعنی قیمت تمام شده برای مصرف‌کننده را افزایش می‌دهیم و در واقع، هزینه تولید افزایش می‌یابد که در نتیجه این افزایش هزینه تولید، کارگر کم‌تری استخدام می‌شود، چون فروش کم‌تری انجام می‌شود. وقتی قیمت‌ها افزایش پیدا کرد، تقاضا کاهش پیدا می‌کند. بنابراین، وقتی مالیات افزایش پیدا می‌کند، قیمت‌ها افزایش پیدا میکند و تقاضا کاهش می‌یابد و در نتیجه اشتغال نیز کاهش پیدا می‌کند. بنابراین کاهش مالیات منجر به کاهش هزینه‌ها و در نتیجه، افزایش تولید و اشتغال می‌شود. اقتصاد ما در سالیان اخیر، پدیده رکود تورمی را تجربه کرده است. رکود تورمی یک نوع بیماری جدید است که نخستین بار در سال ۱۹۴۰ در آمریکا مشاهده شد، علت آن هم سیاست‌های نادرست انبساطی دولت‌هاست. یعنی دولت‌ها به جای این که تورم را مهار کنند، تلاش می‌کنند رکود را اصلاح کنند، در نتیجه اقدام به واردات کالا، بالاخص کالاهای مبادله‌ای می‌کنند. در واقع دولت تلاش می‌کند تا دلار را ثابت نگه دارد به همین منظور شروع به واردات می‌کند. بعد این مسئله منجر به تثبیت نرخ ارز می‌شود. پس باید گفت که در واقع انفجار نرخ ارز تنها منوط به تحریم نبود، بلکه تنها آن را تشدید کرد. علت اصلی آن همان تثبیت نرخ ارز بود. بنابراین، وقتی کالایی مبادله‌ای وارد می‌کنیم (چرا که کالای غیر مبادله‌ای مانند خانه، حمل و نقل را که نمی‌توانیم وارد کنیم) خدمات گران می‌شود، وقتی خدمات گران شد،

تولید از بین می‌رود و در نتیجه هم تورم و هم رکود رخ می‌دهد. پس دولت می‌تواند با استفاده از سیاست‌های مالی صحیح برنامه های اشتغال‌زایی را حمایت کند (Zahedi and Kazerouni, 2000). روش سوم؛ یک سهم از بازار : که البته در کشورهای گوناگون عناوین گوناگونی تحت عنوان طرح‌های زود بازده، شرکت‌های دانش بنیان و ... معروف است. سه مدل شرکت وجود دارد: شرکت‌های بزرگ، متوسط و کوچک. اقتصاد کشور ما بر پایه شرکت‌های بزرگ اداره می‌شود، اما ۰۷ درصد اقتصاد آمریکا بر مبنای شرکت‌های کوچک و متوسط است. در اقتصاد آلمان ۵۸ درصد بر پایه شرکت‌های متوسط و کوچک استوار است، در حالی که این رقم در کشور ما ۵۱-۰۱ درصد است. یکی از راه های اشتغال‌زایی توسعه شرکت متوسط و کوچک است. روش چهارم؛ اشتغال‌زایی از راه ایده های نو : اشتغال‌زایی از راه ایده های نو همان مفهوم کارآفرینی است. البته، باز هم تاکید می‌کنم که کارآفرینی ایجاد اشتغال‌زایی نیست، چون این در حیطه وظایف دولت است، ولی کارآفرینی می‌تواند اشتغال‌زایی هم داشته باشد، چون تولید می‌کند (Gorzin, 2016).

در کشورهایی که نرخ بیکاری از حد متعارف بالاتر است، ایجاد و توسعه فعالیت‌های اقتصادی کوچک اشتغال‌زا اجتناب ناپذیر است، زیرا ایجاد و توسعه این فعالیت‌ها با سرمایه کم و دانش فنی بومی و در مدت زمان بسیار کوتاه به راحتی مقدور است. درحالی که ایجاد و گسترش صنایع بزرگ و مشاغل متکی به دانش فنی پیچیده نیازمند سرمایه گذاری کلان و مدت زمان طولانی، برای اجرا پیش از بهره برداری هستند و به راحتی در هر محلی قابل ایجاد و بهره برداری نمی‌باشند، این گروه از فعالیت‌ها عموماً سرمایه بر و کم اشتغال‌زا هستند و با این که از بازدهی اقتصادی مناسبی برخوردارند، ولی راهکار مناسبی برای کاهش سریع بیکاری نیستند. کمیته امداد امام خمینی (ره) با بیش از سی سال تجربه موفق در ایجاد و توسعه فعالیت‌های اقتصادی کوچک اشتغال‌زا این روش را برای توسعه اشتغال و کاهش نرخ بیکاری توصیه و ترویج می‌کند و در نظر دارد تمامی مددجویان مستعد را از این راه شاغل و به مرور خودکفا کند. برنامه‌های اشتغال و کارآفرینی امداد به گونه ای تدوین شده که مددجویان بتوانند بدون تبعیض فعالیت مورد علاقه خود را انتخاب و با استفاده از تسهیلات مالی و کمک های فنی کارشناسان امداد اجرا کنند. فعالیت‌های مورد اشاره به صورت بنگاههای کوچک اقتصادی در اشکال گوناگون خود اشتغالی، خانوادگی، فامیلی، تعاونی‌های تولیدی و خدماتی و شرکت های سهامی فعال می‌شوند (Abbaspour, 2013).

کسب و کارهای متوسط بخش جدایی‌ناپذیر فرایند تحول و دگرگونی در بازار رو به گسترش دنیای امروز هستند. این کسب و کارها در ابداع شیوه‌هایی نوین که به تغییرات فناوری و افزایش توانایی تولید منجر خواهد شد نقشی مهم ایفا می‌کنند. می‌توان گفت چنین واحدهایی در جستجوی تغییر و تحول و رقابت هستند، چون در حال دگرگون کردن ساختار کلی بازار

اند (Xzoltan ji, 2000). هم‌چنین، ایجاد و توسعه ی کسب و کارهای متوسط سیاستی مهم در ایجاد مشاغل تازه، تسریع در بهبود اوضاع اقتصادی و رشد کشورها بشمار می‌رود و به این دلیل است که باید توجهی ویژه به کسب و کارهای کوچک و متوسط شود زیرا کسب و کارهای کوچک و متوسط قادرند خود را با محیط امروزی وفق دهند همین طور ساختار آن‌ها امکان تطبیق با تغییرات و تحولات گسترده و همه جانبه را فراهم می‌سازد و حفظ و بقای‌شان را امکانپذیر می‌کند (Garavan, 2002). در ایران نیز کسب و کارهای متوسط نقش بسزایی در توسعه و رشد اقتصادی ایفا می‌کنند. بر اساس گزارش سازمان صنایع کوچک و شهرک های صنعتی ایران، حدود ۳۵ درصد بنگاه های اقتصادی در ایران را بنگاه های با کم‌تر از ۵۰ نفر کارمند تشکیل می‌دهند (Small Industries Organization, 2011). با وجود اهمیت فراوان شرکت‌های کوچک و متوسط در اقتصاد و اشتغال، این شرکت‌ها در کشور های در حال توسعه، با مشکلات متعددی روبرو هستند و از همه ظرفیت آن‌ها استفاده نمی‌شود. به علت نبود محیط رقابتی و حمایت های قوی مالی، که در اقتصادهای بسته و اغلب دولتی از این بخش می‌شود، این بخش به شدت ناتوان شده است، اما نکته‌ای که نباید از نظر دور نداشت، این است که جهان به سمت اقتصاد باز و ایجاد محیط رقابتی حرکت می‌کند. اگر این شرکت‌ها با یک روش علمی خود را آماده برخورد با چنین موقعیتی نکنند، نمی‌توانند در محیط رقابتی باقی بمانند. ماندگاری در یک اقتصاد رقابتی و باز، بستگی به عملکردهای کارآمد با تمرکز زیاد بر مشتری و رقابت دارد. بنابراین شرکت‌ها باید هر چه سریع‌تر قواعد بازی رقابت و عوامل موثر بر رقابت پذیری را بیاموزند.

تقویت و توسعه بخش کشاورزی در تحکیم پایه های اقتصادی کشورهای در حال توسعه، دارای نقشی قابل توجه است. از آنجا که بخش کشاورزی از نظر تامین نیازهای غذایی مردم، تامین مواد اولیه صنایع، اشتغال افراد و ایجاد درآمد اهمیت دارد، ثبات و استمرار رشد بخش کشاورزی از عوامل اصلی در ثبات اجتماعی و رشد اقتصادی بشمار می‌رود (Eftekhari et al., 2019). از سوی دیگر، به دلیل اهمیت و نقش کشاورزی در ایجاد امنیت در سطح ملی و محلی و ایجاد فرصت های شغلی و درآمدی، به عنوان حرفه اصلی جوامع روستایی بشمار می‌رود (eskandari and dinpanah, 2003). رشد بخش کشاورزی می‌تواند فرآیند توسعه را از راه امکانپذیر ساختن انتقال پایدار منابع از کشاورزی به سایر بخش های اقتصادی تسهیل کند (Griffin, 1979). گذشته از این، رشد اقتصادی ناشی از بخش کشاورزی در کاهش فقر نقش مهمی دارد (Erez et al., 2001). از این رو، توجه به ارتقای بهره وری و مقدار بازده در واحد سطح و در نهایت، توسعه کشاورزی بمنظور تحقق توسعه اقتصادی ضروری است. نقش کشاورزی در فرآیند رشد اقتصادی در طول زمان به صورت کامل متفاوت در نظر گرفته شده است. در مطالعات اولیه روی توسعه اقتصادی، کشاورزی معمولاً نادیده

گرفته می‌شد و معمولاً توسعه صنعتی به عنوان موتور رشد اقتصادی مورد تاکید قرار می‌گرفت (Self and Geraboski, 2017). با وجود این، در دهه ۱۹۷۰ این پارادایم به سمت دیدگاههای توسعه اقتصادی مبتنی بر بخش کشاورزی انتقال یافت. انقلاب سبز در آسیا، پتانسیل بخش کشاورزی در کمک به رشد اقتصادی را مورد تاکید قرار داد (Diyao et al., 2010). با گذشت زمان، تاثیر بالقوه بخش کشاورزی در رشد اقتصادی همواره از سوی اقتصاددانان توسعه مورد توجه بوده است. تعداد زیادی از مطالعات اولیه در این خصوص، نقش کشاورزی در ارتقا و بهبود توسعه اقتصادی در کشورهای با درآمد پایین را مورد بررسی قرار داده اند (Johnston and Melor, 1999).

پیشینه و تاریخچه پژوهش

جدول ۱- خلاصه ای از مطالعات انجام شده در زمینه ی اشتغال در کمیته امداد

Table 1- Summary of studies on employment in the Relief Committee

نتایج Results	سال Year	پژوهشگر research fellow
<p>مهارت‌های فنی و علمی روستاییان، مهارت‌های مدیریتی، مهارت‌های کارافرینی و مهارت کارکنان در توسعه ی کارافرینی در نواحی روستایی برزیل تاثیرگذار هستند.</p> <p>The technical and scientific skills of the villagers, management skills, entrepreneurial skills and staff skills are influential in the development of entrepreneurship in rural areas of Brazil.</p>	2001	Hayden
<p>موانع اصلی توسعه کسب و کارهای خانگی: عدم تخصص، نبود بازار، موانع اطلاعاتی، عدم تامین مالی، موانع قانونی و عدم طرح کسب و کار است.</p> <p>The main obstacles to the development of home-based businesses are: lack of expertise, lack of market, information barriers, lack of funding, legal barriers and lack of business plan.</p>	1993	Fry
<p>کارافرینی را راه اندازی و مدیریت یک کسب و کار کوچک می‌دانند.</p> <p>Entrepreneurship is defined as starting and managing a small business.</p>	2004	Braden and Kate

<p>رابطه معناداری بین موانع فردی، دانشی، دسترسی به امکانات، محیطی، اقتصادی، حقوقی و فرهنگی - اجتماعی با کارآفرینی زنان روستایی.</p> <p>Significant relationship between individual barriers, knowledge, access to facilities, environmental, economic, legal and socio-cultural with entrepreneurship of rural women.</p>	2017	Shatriani <i>et al.</i>
<p>تاثیر مثبت تسهیلات بر اشتغال</p> <p>Positive impact of facilities on employment</p>	2016	Emadzadeh <i>et al.</i>
<p>عوامل استقبال از طرح های خودکفایی و آگاهی مددجو از وجود طرح، تجربه خوب سایر مددجویان، مناسب بودن مدت بازپرداخت وام اشتغال، اعتماد اطمینان مددجو نسبت به پرداخت وام، رضایت از روند آسان دریافت وام های اشتغال است.</p> <p>Factors welcoming the client's self-sufficiency plans and awareness of the plan, good experience of other clients, the adequacy of the loan repayment period, the client's confidence in the loan payment, satisfaction with the easy process of obtaining employment loans.</p>	2016	Rahmani and Khodarahmi
<p>رابطه ی مثبت و معناداری را بین سطح تحصیلات، نوع طرح اجرا شده، مکان جغرافیایی، محل اجرای طرح و موفقیت اقتصادی مشاغل خانگی اجرا شده کمیته امداد است.</p> <p>The Relief Committee has a positive and significant relationship between the level of education, the type of project implemented, the geographical location, the location of the project and the economic success of the home-based businesses.</p>	2016	Tofighian <i>et al.</i>
<p>توانمندسازی زنان براساس طرحهای خودکفایی، بر پایه آموزش، کسب فنون ایجاد انگیزه در چارچوب آموزشهای فنی و حرفه‌ای، مهارت‌های شغلی، تقویت روحیه خودباوری و نیز دریافت مشاوره های نوین شغلی متناسب با شرایط و مقتضیات نوع شغل استوار است.</p> <p>Women's empowerment is based on self-</p>		

sufficiency projects based on education, acquisition of motivation techniques in the framework of technical and vocational education, job skills, strengthening self-confidence and also receiving new job counseling appropriate to the conditions and requirements of the job type.

تأثیر فعالیتهای کمیته امداد، فعالیتهای بازاریابی، فرهنگ کارآفرینی و عوامل فیزیکی از جمله سرمایه، مکان بر توسعه کسب و کار.

2016

Razmi *et al.*

The impact of relief committee activities, marketing activities, entrepreneurial culture and physical factors including capital, location on business development.

مهمترین موانع کارآفرینی زنان داشتن پشتوانه مالی و پس انداز کافی، نداشتن وثیقه و ضامن برای استفاده از اعتبارات دولتی و پایین بودن سطح ریسک جهت فعالیتهای کارآفرینانه.

2015

Jomeini *et al.*

The most important barriers to women's entrepreneurship are financial support and adequate savings, lack of collateral and guarantors for the use of government funds, and low level of risk for entrepreneurial activities.

مولفه های پیش بینی کننده موفقیت طرح های اشتغال زایی، سرمایه و اشتغال) ساختاری (ابتکار، خالقیت و شناسایی فرصت) عوامل رفتاری، مشوق ها و قوانین عوامل زمین هایی می باشند.

2011

Karami *et al.*

The components predicting the success of structural job creation, capital, and employment (initiative, creativity, and opportunity identification) are behavioral factors, incentives, and land rules.

منبع: مطالعات میدانی نویسنده، ۱۳۹۸

مواد و روش پژوهش

در تقسیم‌بندی براساس هدف، این پژوهش را می‌توان از نوع کاربردی لحاظ کرد. از لحاظ چگونگی گردآوری داده‌ها، به‌علت این که هدف توصیف کردن شرایط و پدیده‌های مورد بررسی است و برای شناخت بیشتر شرایط موجود و یاری دادن در فرایند تصمیم‌گیری است، جزء پژوهش‌های غیرآزمایشی می‌باشد و از آن جایی که این پژوهش در پی پاسخگویی به سوالات ماهیت شرایط موجود، رابطه‌ای میان رویدادها وضعیت موجود و رابطه‌ای بین رویدادها در زمره پژوهش‌های پیمایشی در نظر گرفته می‌شود. بنابراین این پژوهش از نظر هدف کاربردی توصیفی و از نظر روش پیمایشی است. از راه مصاحبه با کارشناسان و صاحب‌نظران چارچوب مفهومی پژوهش تدوین و پس از آن ابزارهای پژوهش تدوین می‌شود. بدین منظور، از روش مصاحبه اکتشافی، از راه گردآوری نظرات کارشناسان و متخصصان و با استفاده از پرسش‌نامه و ارسال چند مرتبه‌ای آن انجام می‌پذیرد. در این روش، همه نظرات و عقاید گردآوری و پس از تحلیل به اعضای پرسش‌شونده برگردانده می‌شود. پس از نهایی کردن ابزار پژوهش فاز میدانی آغاز و گردآوری داده صورت می‌گیرد. پردازش و تجزیه و تحلیل داده‌ها و تدوین گزارش مرحله نهایی اجرای پژوهش را تشکیل داده‌اند. انتشار نتایج آخرین مرحله انجام این پژوهش می‌باشد. به طور کلی سه نوع ابزار برای گردآوری داده‌ها وجود دارد که هر یک از این ابزارها، انواع گوناگون داشته که هر یک دارای کاربردهای خاصی می‌باشند که این ابزارهای گردآوری داده‌ها عبارتند از:

۱- مراجعه به اسناد و مدارک موجود

۲- مصاحبه (مرحله کیفی)

۳- پرسش‌نامه (مرحله کمی)

جامعه آماری این طرح تعداد ۶۵۰ هزار طرح که هم اکنون از سوی امداد تحت نظارت می‌باشند. با توجه به اهمیت فرآیند مصاحبه در استخراج متغیرهای موثر بر توانمندسازی اقتصادی، در این بخش، ابتدا ۵ نفر و تا ۲۰ نفر از خبرگان و متخصصان مصاحبه شد. برای گردآوری داده‌ها از راه مصاحبه، ۵ پرسش به صورت ساختار نیافته طراحی شد و سپس طی دو هفته با خبرگان و متخصصین، مصاحبه انجام شد که زمان تقریبی برای هر مصاحبه بین ۲۰ تا ۳۰ دقیقه بود. هدف از مصاحبه در این پژوهش، دستیابی به متغیرهای اثرگذار (ابعاد مولفه‌ها) و شاخص‌های شکل‌دهنده توانمندسازی اقتصادی می‌باشد.

نتایج و بحث

در جدول زیر مولفه ها و شاخص های مدل مبتنی بر نظر مجریان طرح های اقتصادی گردآوری و ارائه شده است:

جدول ۲- چک لیست مربوط به نتایج تحلیل محتوای مصاحبه.

Table2- Checklist for interview content analysis results

متغیر	پاسخ ارائه شده	کد	فراوانی
	تست سنجش استعداد Talent assessment test	E3-E9	2
	ارزیابی پس از آماده سازی Evaluation after preparation	E1-E6-E7	3
آماده سازی زیرساخت ها Infrastructure preparation	آموزش مفاهیم کارآفرینی Teaching entrepreneurial concepts	E1-E2-E7-E8-E11-E13- E18	8
	کارآفرینی در عمل Entrepreneurship in action	E1-E2-E3-E7-E8-E10- E11-E13-E16-E18	10
	مطالعات موردی case study	E14-E20	2
	آزمون مطالعه موردی Case study test	E4-E5-E9	3
	ارایه آموزش حین کار Provide on-the-job training	E4-E6-E9-E10-E11- E12-E14-E15-E16-E17	10
	ایجاد کانون های ارزیابی Establishment of assessment centers	E16-E19	2
	تعیین فهرست نیازهای شغلی Determining the list of job needs	E5-E8-E13-E17-E20	5
	تطبیق نیازها با شرایط واقعی Adapting needs to real conditions	E1-E16-E18	4
	برقراری تعامل سازنده با دستگاه های مرتبط Establish constructive interaction with related devices	E11-E13-E16-E18	4
	ایجاد تمهیداتی جهت تسهیل در صدور مجوزها Make arrangements to facilitate the issuance of licenses	E18-E19	2
	تجزیه و تحلیل فضای کسب و کار منطقه Analysis of the region's business environment	E4-E7	2
	ارایه آموزش های تئوریک Provide theoretical training	E2-E6-E7-E9-E10-E12- E16-E19	9
	ارایه آموزش های داخل کازیه Provide in-house training	E17-E20	2

۲۵۵		تحقیقات اقتصاد کشاورزی / جلد ۱۲ / شماره ۴ / زمستان ۱۳۹۹ (صص ۲۶۲ - ۲۴۳)	
3	E15-E19-E20	کاریابی به روش معرفی Introduction to job search	
2	E15-E19	کاریابی توسط مراکز Job search by centers	
3	E6-E10-E11	ارایه تسهیلات انفرادی Providing individual facilities	ایجاد و توسعه فرصت های شغلی
2	E6-E11	ارایه تسهیلات گروهی Provide group facilities	Creating and developing job opportunities
5	E3-E7-E8-E12-E20	تأمین فضای کسب و کار Provide business space	
12	E1-E2-E3-E5-E6-E12-E14-E15-E16-E19	امکان سنجی طرح های پیشنهادی Feasibility study of proposed projects	
3	E17-E18-E20	نظارت در همه مراحل اجرای طرح Supervision at all stages of project implementation	
5	E2-E4-E5-E9-E10	ارایه مشوق ها و قوانین حمایتی Provide incentives and support laws	
4	E3-E8-E15-E19	نظارت قبل و حین اجرای طرح Supervise before and during project implementation	
2	E7-E10	ارایه بیمه سرمایه Provide capital insurance	
3	E13-E17-E18	ارایه بیمه محصولات Provide product insurance	
3	E6-E8-E9	تعیین مواد اولیه بهینه Determine the optimal raw materials	پایدارسازی مشاغل
4	E6-E8-E9-E11	تهیه مواد اولیه Preparation of raw materials	
5	E3-E5-E9-E13-E20	بیمه تأمین اجتماعی Social Security Insurance	Job stabilization
3	E3-E5-E9	بیمه تکمیلی Supplementary insurance	
3	E1-E3-E19	خوشه سازی صنفی Guild clustering	
3	E1-E3-E17	خوشه سازی منطقه ای Regional clustering	
4	E5-E6-E16-E20	بازاریابی ترکیبی Combined marketing	
3	E5- E16-E20	بازاریابی محلی Local marketing	
4	E2-E10-E14	معرفی کارفرمای مناسب Introducing the right employer	
6	E2-E5-E9-E14-E15-E17	برپایی بازارچه ها و نمایشگاه ها، ایجاد نظام های بهره برداری از مجتمع ها	

		Establishment of bazaars and exhibitions, creation of systems for the operation of complexes	
4	E2-E8-E10-E13	تعامل کارآمد با کارفرمایان	
		Effective interaction with employers	
3	E7-E10-E13	کانون های داخلی و بین المللی خودکفایی	خروج از حمایت و خودکفایی
		Domestic and international self-sufficiency centers	
4	E1-E4-E9-E16	ارایه خدمات فنی به سایر مددجویان	Getting out of support and self-sufficiency
		Providing technical services to other clients	
5	E1-E2-E5-E11-E20	انتقال تجارب و مستندسازی	
		Transfer of experiences and documentation	
3	E8-E10-E14	ارایه مشاوره های تخصصی بعد از خودکفایی	
		Provide specialized advice after self-sufficiency	

منبع: مطالعات میدانی نویسنده، ۱۳۹۸

برخی پاسخهای ارائه شده به این دلیل که در چند طبقه جای می گرفتند پس از بررسی این مفاهیم و نزدیکی آنها با طبقه ای خاص، این مفاهیم در طبقه مرتبط قرار داده شد و با توجه به این که برخی پاسخها برای پرسشی ارائه شده اند، ولی نزدیکی مفهومی زیادی با سایر سوالات داشت از آن طبقه به دیگر طبقات با توجه به ادبیات مفهوم انتقال داده شد. در نهایت جدولی از عوامل اثرگذار و شاخص های شکل دهنده توانمند سازی اقتصادی بدست آمد که آن را در زیر قابل مشاهده است. در جدول زیر، نتایج بدست آمده از شاخص KMO و آزمون بارتلت روی عوامل شناسایی شده موثر بر توانمندسازی اقتصادی را می توان مشاهده کرد.

جدول ۳- نتایج شاخص KMO و آزمون بارتلت سنت.

Table 3- KMO Index Results and Bartlett St. Test

0.824	ضریب KMO کفایت نمونه گیری
642.021	کای اسکور
	Kai Score
15	درجه آزادی
	Degrees of freedom
0.000	سطح معنی داری
	Cruitt Barlett test
	The significance level

منبع: مطالعات میدانی نویسنده، ۱۳۹۸

براساس نتایج بدست آمده، شاخص KMO مقدار ۰/۸۲۴ را نشان می دهد که حاکی از کفایت داده‌های مربوط به سازه سنت برای تحلیل عاملی می‌باشد. سطح معنی داری ۰/۰۰۰ برای آزمون بارتلت نشان دهنده مناسب بودن متغیر پژوهش برای تحلیل عاملی می‌باشد. عوامل تبیین کننده توانمندسازی اقتصادی ۶ گویه است که از راه پرسش‌نامه مورد سنجش واقع شد. سپس روی داده‌ها تحلیل عاملی اکتشافی انجام شد. جدول زیر اشتراکات این عوامل را نشان می‌دهد. روش استخراج عامل‌ها، تحلیل مولفه اصلی است. به دلیل این که ستون اشتراکات اولیه، اشتراک‌ها را پیش از استخراج عامل‌ها بیان می‌کند، تمامی اشتراکات اولیه برابر است. هرچه مقادیر اشتراک استخراجی بزرگ‌تر باشد، عامل‌های استخراج شده، متغیرها را بهتر نمایش می‌دهند. متغیرهایی که مقادیر اشتراک استخراجی آن‌ها کوچک‌تر از ۰/۵ هستند، حذف می‌شوند. البته این کار به صورت مرحله‌ای انجام می‌شود و از متغیرهایی با مقادیر اشتراک استخراجی پایین‌تر آغاز می‌شود. با توجه به این که دو مقدار از مقادیر اشتراکی بدست آمده کم‌تر از ۰/۵ هستند بنابراین، با حذف گویه ۶، دوباره تحلیل عاملی با ۵ گویه انجام می‌شود.

جدول ۴- اشتراکات عوامل موثر شناسایی شده.

Table 4- Shares of identified effective factors

اشتراکات اولیه Initial subscriptions	اشتراکات استخراجی Extractive subscriptions	سوالات questions
1,000	0.547	E1
1,000	0.538	E2
1,000	0.515	E3
1,000	0.642	E4

منبع: مطالعات میدانی نویسنده، ۱۳۹۸

نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش

در این بخش به ارائه نتایج آزمون در این فصل پرداخته می‌شود که این نتایج در جدول زیر قابل مشاهده است.

جدول ۵- نتایج بدست آمده از بررسی سوالات پژوهش.

Table 5- The results of the research questions

سوال	ضرایب استاندارد شده	t-value	تایید/ رد اثر	اثرات کل
۱ مقدار اثر آماده سازی زیرساختها بر توانمندسازی اقتصادی مددجویان مورد حمایت کمیته امداد امام خمینی (ره) چگونه است؟ What is the effect of infrastructure preparation on the economic empowerment of clients supported by the Imam Khomeini Relief Committee?	0.173	3.374	تایید	0.172
۲ مقدار اثر ایجاد و توسعه فرصت های شغلی بر توانمندسازی اقتصادی مددجویان مورد حمایت کمیته امداد امام خمینی (ره) چگونه است؟ What is the impact of job creation and development on the economic empowerment of clients supported by the Imam Khomeini Relief Committee?	0.259	4.373	تایید	0.258
۳ مقدار اثر پایدارسازی مشاغل بر توانمندسازی اقتصادی مددجویان مورد حمایت کمیته امداد امام خمینی (ره) چگونه است؟ What is the impact of job stabilization on the economic empowerment of clients supported by the Imam Khomeini Relief Committee?	0.248	5.811	تایید	0.248
۴ مقدار اثر خروج از حمایت و خودکفایی بر توانمندسازی اقتصادی مددجویان مورد حمایت کمیته امداد امام خمینی (ره) چگونه است؟ What is the effect of leaving the support and self-sufficiency on the economic empowerment of the clients supported by the Imam Khomeini Relief Committee?	0.225	4.105	تایید	0.22

منبع: مطالعات میدانی نویسنده، ۱۳۹۸

نتایج نشان می‌دهد که کلیه متغیرهای اکتشاف شده بر توانمندسازی اقتصادی تاثیر دارند. براساس ضریب تعیین بدست آمده برای متغیر توانمندسازی اقتصادی (۳۳ درصد)، توسط متغیرهای اکتشاف شده، پیش‌بینی شدند. نتایج نشان می‌دهد که تمامی متغیرهای اکتشاف شده بر توانمندسازی اقتصادی تاثیر دارند. براساس ضریب تعیین به دست آمده برای متغیر توانمندسازی اقتصادی (۳۳ درصد)، به وسیله متغیرهای اکتشاف شده، پیش‌بینی شدند. در ادامه نمودار آزمون شده مدل جامع پژوهش ارائه شده است.

جدول ۶- اشتراکات سازه ها.

Table 6- Structural commonalities

توانمندسازی اقتصادی	ارتقا کیفیت منابع	خروج از حمایت و خودکفایی	پایدارسازی مشاغل	ایجاد و توسعه فرصت‌های شغلی	آماده‌سازی زیرساخت‌ها	سازه
Economic empowerment	Improving the quality of resources	Leaving support and self-sufficiency	Job stabilization	Creating and developing job opportunities	Infrastructure preparation	Structure
0.602	0.760	0.725	0.672	0.576	0.563	اشتراکات
						Share

منبع: مطالعات میدانی نویسنده، ۱۳۹۸

مقادیر ضریب تعیین بدست آمده ۰/۳۲۶ می‌باشد. از آن جایی که مقادیر محاسبه شده GOF بزرگ‌تر از ۰/۳۶ بدست آمده، نشان از برازش مناسب مدل پژوهش دارد، هم‌چنین، تقریباً تمامی ضرایب مسیرها معنادار بوده و واریانس تبیین شده قابل قبول و همسانی درونی سازه‌ها بالای ۰/۵ می‌باشد. براساس ضرایب تعیین بدست آمده تمامی متغیرهای مدل دارای قابلیت پیش‌بینی بیش از ۳۰ درصد می‌باشند که بالاتر از مقدار کمینه ۱۰ درصد است.

نتیجه گیری و پیشنهادها

توانمندسازی و ایجاد اولویتهای اقتصادی برای کسب و کارهای متوسط بستری مناسب برای اشتغال و توسعه اقتصادی و اجتماعی هر جامعه ای است. دراین پژوهش با ارائه اهداف، اهمیت و اشراف کامل برخی مدل‌های اجرا شده توانمندسازی اقتصادی به روش پیمایشی مدل اجرایی توانمندسازی و ایجاد اولویتهای اقتصادی کسب و کارهای متوسط کشاورزی مددجویان مورد حمایت کمیته امداد امام خمینی(ره) مورد بررسی قرار گرفت. به سبب وجود نرخ بالای بیکاری در

سطح جامعه، ایجاد شغل یکی از اولویت های سیاسی دولت و جامعه شده است. اهمیت ایجاد شغل و حتی تخریب شغل در هر اقتصاد را نمی توان نادیده گرفت. با وجود اقدامات کمیته امداد امام خمینی در زمینه های گوناگون، این نهاد در خودکفا کردن مددجویان به صورت موفق عمل نکرده است. بنابراین، در راستای اعطای تسهیلات به مددجویان تحت پوشش باید هر گونه برنامه ریزی در متناسب با شرایط و توانایی جسمی و روحی افراد تحت پوشش صورت بگیرد. ابعاد اصلی مدل که عبارت بودند از: آماده سازی و تمهیدات لازم جهت اجرای طرح ها، ایجاد و توسعه فرصت های شغلی، پایدارسازی مشاغل، خودکفایی و خروج از حمایت همگی دارای ضرایب مسیر معنی دار بوده و واریانس های بدست آمده بیانگر همسانی سازه ها می باشد. کسب و کارهای کوچک و متوسط، در بیش تر کشورها به عنوان عناصر مهم در پیشرفت های اقتصادی - اجتماعی شناخته شده اند. این کسب و کارها بویژه در ایجاد فرصت های شغلی با سرمایه گذاری های پایین، توسعه های منطقه ای، توسعه های سازمانی شرکت های متکی بر اصول تکنولوژی، نوآوری محصولات و ایجاد روش های نوین، اهمیت بسزایی دارند. نگاهی به نظام اقتصادی - اجتماعی در بسیاری از کشورهای پیشرفته و نو توسعه یافته جهان نشان می دهد که ایجاد و حمایت از کسب و کارهای کوچک و متوسط یکی از اولویت های اساسی در برنامه های توسعه اقتصادی این کشورهاست. این نگاههای اقتصادی با وجود آنکه به سرمایه گذاری کمتری نیاز دارند، بازدهی بیشتری داشته و در ایجاد اشتغال، ایجاد بستر مناسب برای نوآوری و اختراعات و افزایش صادرات این کشورها، نقشی مهم دارند. در بسیاری از کشورها این نگاهها، تامین کنندگان اصلی اشتغال تازه، مهد تحول و نوآوری و پیشرو در ابداع فناوری های نوین بوده اند. از سوی دیگر این کسب و کارها به دلیل ویژگی های منحصر به فرد خود می توانند از جاذبه های فراوانی برای بخش خصوصی برخوردار باشند، که این امر بسته به شرایط داخلی اقتصادی کشورها قوانین و سیاست های حمایتی در کشورهای گوناگون به عنوان الگویی موفق برای توانمند سازی علمی و صنعتی معرفی شده است. در همین راستا امروزه اصلاحات اقتصادی از نوع تشکیل و راه اندازی کسب و کارهای کوچک و متوسط در بسیاری از کشورها بویژه کشورهای در حال توسعه به عنوان یک رویکرد راهبردی بشمار می رود و لزوم تغییر نقش دولت، توانمندسازی بخش خصوصی، رقابت پذیری اقتصاد و تعامل با قواعد جهانی سازی و ... سیاست گذاری های مبتنی بر آزادسازی اقتصاد و تقویت بخش خصوصی را برای توسعه فعالیت های اقتصادی ضرورت می بخشد. ایجاد و حمایت از کسب و کارهای کوچک و متوسط یکی از اولویت های اساسی در برنامه های توسعه اقتصادی در بسیاری از کشورهای پیشرفته و در حال توسعه می باشد. نگاههای اقتصادی کوچک و متوسط در ایجاد اشتغال، و فراهم کردن بستر مناسب برای نوآوری و افزایش صادرات نقشی مهم دارند. این قبیل از کسب و کارها از انعطاف پذیری بیشتری برخوردارند

و کارآفرینی و خلاقیت بیش‌تری در آن‌ها صورت می‌پذیرد. به بیان دیگر، کسب و کارهای کوچک و متوسط راحت‌تر می‌توانند خود را با تغییرات پرشتاب محیطی منطبق کرده و نسبت به عوامل اقتصادی و سیاسی سریع‌تر واکنش نشان دهند و ریسک کم‌تری را نسبت به شرکت‌های بزرگ متحمل می‌شوند.

References

- Saadi, H. & Mazar, A. (2006). The Role of Micro Credit in Empowering Rural Women, Agricultural Bank Experience. Proceedings of Rural Development and Poverty Reduction Micro-Credit, Agricultural Bank Economic Research Center.
- Relief Committee of Imam Khomeini. Functional Report of Self-Sufficiency and Employment Plans. Online: Available at: <http://www.emdad.ir/activities/m-kholase.asp>.
- Bidabadi, M. (2004). Calculation of Monopoly Degree in Iranian Pistachio Domestic Markets, Journal of Agricultural Economics and Development, 24(3): 335-345. (In Persian).
- Soltani, M. Abedi Seroustani, & Julai, R. (2004). Local Farm Marketing Challenges for Family Farms. Third National Conference on Sustainable Agriculture and Natural Resources, Tehran. (In Persian)
- Naghibi, M. (2006). Investigating the Margin of the Sturgeon Fish Market in Iran. Fisheries Quarterly, 68(2): 199-207. (In Persian)
- Assistant Researcher, M.P. H. (1390). Empowerment and Development. Available at <http://www.moein.net>.
- 7. Mirzaei, K. Mozaffari, Z. & Kazerouni, A. (2010). Investigating the Marketing Margin of Honey in West Azarbaijan. (In Persian)
- Khani, F. Ebadi, j. Kialhosseini, & Heydari, Kh. (2012). Measuring the Monopoly Power of Manufacturing Industries in Iran. Journal of Economic Modeling. 11(1): 45-62. (In Persian)
- Eslami, R. & Hejazi, S.M. (2011). The Impact of Empowerment Programs of Imam Khomeini Relief Committee on Self-Sufficiency in Investment of Private Sector in Iran Khomeini, Tehran.
- Charmchian Langroodi, M. (2012). Modeling of Psychological Empowerment Indicators for Farmers in Mazandaran Province, Journal of Agricultural Economics and Development, No. 4, p. 314.
- Hafez Nia, M.R. (2013), Introduction to Research in Humanities. 19th Edition, Khome Publications, Tehran.
- Khani, F. Motiei Langroodi, S.H. & Sayyad Bidandi, L. (2012). Presentation of Empowerment Model for Rural Women Case Study: Central Section of Lahijan City, Journal of Rural Development, Volume IV.
- Documentation Deputy of Employment and Self-sufficiency, (2013). Traveling to Developing Countries (India), Imam Khomeini Relief Committee.

- Boleya, B. B. Nancy, G. M. (2014). Measuring empowerment: Developing and validating the Resident Empowerment through Tourism Scale (RETS), *Tourism Management*, Volume 45, Pages 85–94.
- Chipaso, N. (2011). Role of Women's Empowerment on Agricultural Development, PhD dissertation, university of Reading
- Jinhua, Y. Yanhui, L. Yan, Ch. & Xiaoyan, P. (2014). The effect of structural empowerment and organizational commitment on Chinese nurses' job satisfaction, *Applied Nursing Research*, Volume 27, Issue 3, August 2014, Pages 186–191.
- Kanagaretnama, K. Mestelmanb, S. Khalid Nainarc, S. M. Shehatac, M. (2014). Transparency and empowerment in an investment environment, *Journal of Business Research*, Volume 67, Issue 9, September 2014, Pages 2030–2038.
- Nuno, C. Martijn, De. J. Stefan, S. (2014). The effect of customer empowerment on adherence to expert advice, *International Journal of Research in Marketing*, Volume 31, Issue 3, September 2014, Pages 293–308.
- Osterwalder, A. Pigneur, Y. & Tucci, C. L. (2005). Clarifying Business Models: Origins, Present, and Future of the Concept. *Communications of the Association for Information Systems* 16 1-40.
- Diyao, M. (2010). The Root of a Common Core in Econometrics. Tehran: Rasa Cultural Services Institute.
- Garavan, J. & Toure, M. (2002). Marketing margin analysis of tomato in the district of Bamako, Republic of Mali. *Journal of Agricultural Economics and Development*, 2(3): 084-089.
- Zarainejad, M. & Saadat Mehr, M. (2007). Money supply in the Iranian economy. *Journal of Business Research*, 45: 1-22. (In Persian)
- Zeraat kish, y, & Omidvar, Z. (2015). Investigating the Market Power of Trout in Iran. *Journal of Reproduction and Aquaculture Sciences*, 9: 27-52. (In Persian)
- Husseini, M. & Hooman, T. (2007). A Study of the World Dates and Target Markets of Iranian Export Dates. *Journal of Agricultural Economics and Development*, 15(57): 1-29. (In Persian)
- Hosseini, S. Abbasifar, A. & Shahbazi, H. (A 2007). Investigation of Market Power in Iranian Red Meat Marketing Chain. *Agricultural Economics and Development*, 62: 120-105. (In Persian)
- Hosseini, S. Shahbazi, H. & Abbasifar, A. (B 2007). Investigation of Market Power in Iran Sugar Import Market. *Iranian Journal of Economic Research*, 34: 160-145. (In Persian)
- Shahi Tash, Nowruz, A. (2014) Parametric calculation of Lerner index and evaluation of competitiveness and monopoly of Iranian industries. *Economic Modeling Quarterly* 8: 89-71. (In Persian)